

RUOTSIIN MUUTTANEIDEN SUOMALAISTEN KANSALAIKUUS, KON- TAKTIT JA ASEENTEET

Vilho A. Koiranen

Ruotsi on 1940-luvun puolivälistä lähtien vetänyt puoleensa valtaosan Suomesta ulkomaille suuntautuneesta muuttoliikkeestä. Suomalaisten sijoittuminen Ruotsiin on osittain ollut tilapäisluontoista, osa Ruotsissa työssä olleista suomalaisista on viipynyt vain muutamia kuukausia tai vuosia, mutta osa on viettänyt maassa vuosikymmenen tai enemmänkin.

Aluksi ehkä tilapäiseksi tarkoitettun Ruotsissa oleskelun venyessä vuosiksi tai vuosikymmeneksi, lasten varttuessa kouluikään ja vaikealta näyttäneen siirtolaisen elämän ruvetessa luontumaan uudessa ympäristössä, ovat monet suomalaiset joutuneet harkitsemaan, tulisiko heidän säilyttää entinen kansalaisuutensa vai olisiko tarkoituksenmukaista yrittää hankkia Ruotsin kansalaisoikeudet. Tässä tutkimuksessa pyritään selvittämään kolmea seikkaa; antamaan käytettävissä olevien tietojen pohjalta yleiskuva vv. 1948—1959 välisenä aikana Ruotsin kansalaisiksi siirtyneiden suomalaisten lukumäärästä, kuvaamaan Ruotsin kansalaisuuden hakemista edistäviä variaabeleita sekä valottamaan kansalaisuuden vaihdon yhteydessä mahdollisesti tapahtuvaa »vanhaan» ja »uuteen» maahan kohdistuvien kontaktien ja asenteiden muuttumista.

Kansalaisuudella tarkoitetaan »jäsenyyttä sellaisessa suuressa poliittisessä yhteisössä, joka muodostaa valtion» (Binkley—Moos 1952, s. 105). Kansalaisuus antaa yksilölle eräitä oikeuksia, kuten ääni- ja vaalikelpoisuuden, oikeuden tiettyihin sosiaalisiin etuihin jne., jotka yleensä puuttuvat ao. yhteisössä asuvilta ei-kansalaisilta. Vastaavasti kansalaisuus asettaa yksilölle eräitä velvollisuuksia, kuten meillä miehille asevelvollisuuden, joita ulkomalaisille ei aseteta. Siirtolaisten kohdalla eräs keskeisimpiä kansalaisuuden tuottamia oikeuksia on useimmissa länsimaissa yleisten kansalaisten karkoi-

tusuhan puuttuminen. Ulkomaalaiselta voidaan kieltää joko rikoksen tai muun syyn takia oleskelu ao. valtion hallitsemalla alueella, ts. häneltä voidaan kieltää pääsy valtion alueelle tai mikäli hän siellä jo on, hänet voidaan karkoittaa pois. Tätä uhkaa ei demokraattisissa valtioissa yleensä kohdisteta kansalaisiin, ei ainakaan karkoituksen muodossa.

Kansalaisuuden saaminen tapahtuu pääasiassa kahta tietä, joko syntymän tai naturalisoinnin kautta. Syntymäpaikan, »jus soli», tai vanhempien kansalaisuuden, »jus sanguinis», katsovat useimmat valtiot määräävän syntymään perustuvan lasten kansalaisuuden. Naturalisoinnilla eli »kansalaiseksi ottamisella» tarkoitetaan sitä, että suvereeni valtio ottaa kansalaisekseen henkilön, joka on aikaisemmin ollut jonkin tai joidenkin valtioiden kansalainen tai ns. valtioton. Valtiottomalla tarkoitetaan henkilöä, joka ei ole minkään maan kansalainen tai jonka kansalaisuudesta ei voida saada selvyyttä.

Jotta jokin valtio haluaa naturalisoida yksityisen henkilön, on tämän tavallisesti täytettävä tiettyjä, valtion kannalta tärkeitä pidettyjä edellytyksiä. Saadakseen Ruotsin kansalaisuuden ulkomaalaisen on vuodelta 1950 peräisin olevan Ruotsin kansalaistamislain mukaan (Sveriges Rikes Lag 1961, s. B 1090) täytettävä seuraavat vaatimukset: 1. ikä vähintään 18 vuotta, 2. asunut Ruotsissa vakinaisesti vähintään seitsemän vuotta, 3. viettänyt kunniallista elämää ja 4. omattava mahdollisuus itsensä ja perheensä elättämiseen. Pohjoismaiden, Islannin, Norjan, Suomen ja Tanskan kansalaisilla on mahdollisuus saada 2. kohtaan sellainen poikkeus, että he voivat saada Ruotsin kansalaisoikeudet jo viiden vuoden yhtämittaisen asumisen jälkeen. Näiden yleisten ominaisuuksien lisäksi vaaditaan kansalaisoikeuksia anovalta eräitä erikoisominaisuuksia, kuten esim. maassa puhuttavan kielen tietynasteista osaaamista ja maan poliittisen järjestelmän hyväksymistä.

Ruotsin kansalaisuuden saaneiden suomalaisten osalta ovat tilastotiedot varsin puutteellisia. Tästä johtuen ei ole mahdollisuuksia muodostaa tarkkojen tietojen perusteella kuvaa siitä, millaisista ryhmistä Ruotsin kansalaisuuden saaneet suomalaiset koostuvat, vaan on tyydyttävä kokonaisjakautumien esittämiseen.

Vuosien 1948—1959 välisenä aikana on kaikkiaan lähes 26 000 suomalaista saanut Ruotsin kansalaisoikeudet. On varsin todennäköistä, että suurin osa kansalaisuuden saaneista on naispuolisia. Tähän viittaavat eräissä Ruotsissa asuvien ulkomaalaisten ikä- ja sukupuolirakennetta käsittelevässä artikkelissa mainitut tiedot (Möller 1955). Möllerin mukaan vuonna 1954 Ruotsin kansalaisuuden saaneista 2 282 suomalaisesta 1 498 eli 66 % oli naisia. Eräänä selityksenä naisten suurempaan kiinnostukseen Ruotsin kansalaisuutta kohtaan voidaan olettaa olevan heidän suomalaisiin miehiin verrattuna suhteellisesti voimakkaamman avioliittoisuutensa ruotsalaisten kanssa. Tämä vuorostaan saattaa aiheutua siitä, että naiset pyrkivät avioliiton välityksellä saavuttamaan sosiaalista statusta sitoutumalla Ruotsissa asuvien suomalais-

ten näkökulmasta katsottuna korkeampaa sosiaalista statusta nauttivaan ryhmään. Toisena syynä kansalaistettavien keskuudessa havaittavaan naisten enemmyyteen on ilmeisesti se, että asevelvollisuusiässä oleville miehille kansalaisuuden muuttamisesta aiheutuu huomattava lisärasitus toistamiseen suoritettavan asevelvollisuuden muodossa. Monet miehet pidättäytyvät tästä syystä hakemasta Ruotsin kansalaisoikeuksia vaikka sen muuten ehkä tekisivätkin. Asevelvollisuuden ja avioliiton vaikutukseen viittaavat Möllerin julkaisemat tiedot vuonna 1954 eri ikäisistä ja eri sukupuolta olevista Ruotsin kansalaisuuden saaneista suomalaisista. 20 ikävuotta nuorempien ryhmässä on miehiä enemmän kuin naisia, mutta 20—29 vuotiaiden ryhmässä on miehiä vain 12 % ja 30—39 vuotiaidenkin ryhmässä ainoastaan 31 %. Vastavasti myös vanhemmissa ikäryhmissä on naisilla selvä enemmistö.

Ruotsin kansalaisuuden saaneiden joukossa on ryhmä ns. sotakummilapsia, joista varsinkin miespuoliset anovat näitä oikeuksia vasta sitten, kun he ovat tulemassa asevelvollisuusikään välttyäkseen siten joutumasta suorittamaan asevelvollisuuttaan Suomessa, joka useille heistä on verraten tuntematon ja jonka kieltä he monesti eivät enää osaa.

Ruotsissa on ulkomaalaisten maassa oleskelun kestettävä yleensä seitsemän ja pohjoismaalaisten osalta vähintään viisi vuotta ennen kuin asianomaiset voivat saada Ruotsin kansalaisoikeudet. Tästä syystä vuosittain Ruotsin kansalaisiksi tulevien määrä ei ole suoranaisesti riippuvainen maassa sinä vuonna työssä olevien tai muuten maassa asuvien ulkomaalaisten lukumäärästä. Koska ihmiset eivät kuitenkaan aina hae kansalaisoikeuksia heti ensimmäisenä vuonna jolloin se lain mukaan olisi mahdollista, ei jonakin vuonna kansalaisoikeuksien saaneiden lukumäärää voida verrata esim. viisi vuotta aikaisemmin maassa asuneiden kokonaislukumäärään. Tämän takia seuraavassa on pakko tarkastella vuosittain kansalaisoikeuksien saaneiden lukumäärää suhteessa Ruotsissa työhön ilmoittautuneiden lukumäärään.

Vuonna 1948 sai lähes 2 000 suomalaista Ruotsin kansalaisoikeudet. Tämä merkitsee sitä, että neljännes saman vuoden alussa työhön ilmoittautuneista suomalaisista muutti kansalaisuuttaan. Seuraavina kolmena vuonna kansalaistettujen suomalaisten absoluuttinen lukumäärä osoitti jatkuvaa alenemista ollakseen pienimmillään vuonna 1951, jolloin n. 1 100 suomalaiselle myönnettiin Ruotsin kansalaisoikeudet. Työhön ilmoittautuneiden lukumäärästä laskettu kansalaistettujen suhteellinen osuus alenee tänä ajanjaksona erittäin jyrkästi. Tämä johtuu paitsi tapahtuneesta absoluuttisesta vähenemisestä myös siitä, että suomalaisten maahanmuutto Ruotsiin lisääntyi samanaikaisesti verraten voimakkaasti. Vuonna 1951 siirtyi ainoastaan neljä prosenttia maassa työskentelevien suomalaisten kokonaismäärästä Ruotsin kansalaisiksi.

Vuosina 1951—1959 lisääntyi Ruotsin kansalaisuuden saaneiden suomalaisten lukumäärä, lukuun ottamatta vuotta 1956, vuosittain keskimäärin 300

hengellä edellisen vuoden tasosta. Näin päästiin siihen, että vuonna 1959 oli Ruotsin kansalaisiksi tulleiden suomalaisten absoluuttinen lukumäärä runsaasti kolminkertainen ja suhteellinen lukumäärä kaksinkertainen vuoden 1951 tasoon verrattuna.

Suomalaiset osoittautuvat muihin pohjoismaalaisiin verrattuna kaikkein kiinnostuneimmiksi Ruotsin kansalaisoikeuksista, jos kiinnostuksen osoittimenä pidetään kansalaisiksi tulleiden ja työhön ilmoittautuneiden määrästä laskettua suhdelukua. Vuodet 1948—1959 käsittävän 12 vuoden ajanjakson kuluessa on keskimäärin kahdeksan prosenttia samoina vuosina Ruotsissa työssä olleista suomalaisista siirtynyt Ruotsin kansalaisiksi. Norjalaisista on keskimäärin kuusi ja tanskalaisista ainoastaan kolme prosenttia hankkinut samana aikana itselleen Ruotsin kansalaisoikeudet. Sen ohella, että suomalaiset ovat suhteellisesti katsoen suuremmissa määrin siirtyneet Ruotsin kansalaisiksi kuin norjalaiset ja tanskalaiset, he ovat ilmeisesti Ruotsissa asuvien suuremman kokonaisuuden ansiosta, myös absoluuttisesti norjalaisia n. kolminkertaisesti ja tanskalaisia melkein kolme ja puolikertaisesti edellä kansalaisiksi tulleiden lukumäärissä (taulukko 1).

Taulukko — table 1.

Ruotsin kansalaisuuden saaneiden suomalaisten, norjalaisten ja tanskalaisten lukumäärän suhde vastaaviin kansallisuuksiin kuuluvien Ruotsissa työhön ilmoittautuneiden lukumäärään vuosina 1948—1959. — The number of Finns, Norwegians and Danes, naturalized in Sweden, in relation to the number of the same nationalities working in Sweden years 1948—1959.

Vuosi — Year	Suomalaisia Finns			Norjalaisia Norwegians			Tanskalaisia Danes		
	Yhteensä — Total employees	Kansalaistettu — naturalized	% työhön ilmoit- tautuneista — % of employees	Yhteensä — Total employees	Kansalaistettu — naturalized	% työhön ilmoit- tautuneista — % of employees	Yhteensä — Total employees	Kansalaistettu — naturalized	% työhön ilmoit- tautuneista — % of employees
1948	7409	1935	26	9582	1064	11	17379	465	3
1949	11492	1627	14	12798	1045	8	21852	647	3
1950	16006	1465	9	13357	1015	8	18558	661	4
1951	25494	1104	4	13444	773	6	19705	575	3
1952	33721	1385	4	14355	738	5	23216	606	3
1953	33779	1666	5	13350	729	6	21827	708	3
1954	36179	2282	6	11789	737	6	19791	697	4
1955	39756	2560	6	10786	571	5	17879	586	3
1956	46661	2331	5	12189	451	4	21620	480	2
1957	50032	2815	6	13200	467	4	25779	722	3
1958	46058	3176	7	10844	488	5	23648	596	3
1959	39505	3504	9	7073	552	8	13009	780	4

Kansalaisuuden vaihtoon liittyviä yleisiä hypoteeseja

Miksi osa Ruotsiin siirtyneistä suomalaisista siirtyy Ruotsin kansalaiseksi osan säilyttäessä Suomen kansalaisuuden? Kysymykseen voidaan varmasti löytää useita eri vastauksia. Yleisimmässä muodossa asia voitaneen selittää siten, että suomalaiset siirtymällä Ruotsin kansalaiseksi arvelevat saavansa joko itselleen tai omaisilleen joitakin sellaisia etuja, joita he Suomen kansalaisuuden säilyttäessään eivät voisi saada. Tästä näkökulmasta kansalaisuuden muuttamista voidaan pitää eräänä (instrumentaalisenä) keinona tavoitteeksi asetettujen päämäärien saavuttamiseen.

Edellä todettiin kansalaisilla olevan eräitä sellaisia etuja, joita maassa asuvilla ulkomaalaisilla ei tavallisesti ole. On todennäköistä, että kansalaisuuden takamaat lähinnä politiikan piiriin kuuluvat erikoisedut, kuten esim. äänioikeus eivät yksinomaan houkuttele niitä tuhansia suomalaisia, jotka vuosittain siirtyvät Ruotsin kansalaiseksi. Heillä on varmasti myös lukuisia muita tavoitteita, jotka he toivovat kansalaisuutta vaihtamalla saavuttavansa. Tämän takia on tarkoituksenmukaista ryhmitellä ne tavoitteet, joiden vuoksi suomalaiset vaihtavat kansalaisuuttaan, kahteen pääluokkaan, konkreettisiin ja immateriaalisiin päämääriin. Konkreettisilla päämäärillä tarkoitetaan sellaisten poliittisten (esim. äänioikeus), taloudellisten (esim. oikeus kiinteän omaisuuden omistamiseen) tai sosiaalisten (esim. eläkkeen) oikeuksien saavuttamista, joihin asianomaisella ei olisi mahdollisuutta, mikäli hän säilyttäisi entisen kansalaisuutensa. Immateriaalisilla päämäärillä tarkoitetaan sellaista aineetonta hyötyä (esim. sosiaalisen statuksen kohoamista joko henkilön oman tai hänen ympäristönsä arvion mukaan tai maasta karkoitetuksi tulemisen kuvitellun uhan poistumista), joka on saavutettavissa saamalla aomaa kansalaisoikeudet.

Sen lisäksi, että osa kansalaisuutta vaihtaneista suomalaisista on pitänyt Ruotsin kansalaisoikeuksien saamista keinona johonkin kaukaisempaan päämäärään (joko konkreettiseen tai immateriaaliseen), on olemassa joukko kansalaisuuden vaihtoon expressiivisesti suhtautuvia henkilöitä. Heillä ei ole kansalaisuuden vaihdon syynä jonkin selvästi määrätyn tavoitteen saavuttaminen, vaan Ruotsin kansalaisuuden saaminen on heille päämäärä sinänsä. On todennäköistä, että esim. ruotsalaisen miehen kanssa avioliitossa olevista naisista monet ovat siirtyneet Ruotsin kansalaiseksi vain siksi, että heidän miehensäkin on tämän maan kansalainen ajattelematta enemmän esim. sitä, mitä hankaluuksia kansalaisuuden vaihdon avulla voidaan välttää.

Seuraavassa esitettävät empiiristä aineistoa koskevat tiedot perustuvat Tukholmassa, Eskilstunassa, Västeråsissa ja Kolsvassa asuvien suomalaisten keskuudesta poimittuun satunnaisotantaan pohjautuvaan näytteeseen. Näyt-

teeseen kelpuutettujen henkilöiden tuli olla iältään 18—60-vuotiaita, akateemisia tutkintoja suorittamattomia vuosina 1945—1958 Ruotsiin muuttaneita suomalaisia. Näytteeseen valittujen haastattelut suoritettiin kevättalvella 1960.

Empiiristä aineistoa koskevat hypoteesit

I k ä

Koska tutkittuun näytteeseen kuuluvat henkilöt olivat haastatteluhetkellä vähintään 18-vuotiaita ja koska valtaosa Ruotsiin muuttaneista suomalaisista siirtyy sinne vasta 20 ikävuoden tienoilla, miehet ainakin pysyväisesti vasta asevelvollisuuden suorituksen jälkeen, on todennäköistä, että alle 30-vuotiaiden ikäryhmässä on vähemmän Ruotsin kansalaisuuden saaneita kuin sitä vanhemmissa ikäryhmissä jo siitä syystä, että tähän ikäryhmään kuuluvat eivät ole ehtineet asua kansalaistamisen ehtona olevaa määräraikaa maassa. Sen sijaan on mahdollista, että alle 30-vuotiaiden keskuudessa on enemmän kuin vanhemmissa ikäryhmissä Ruotsin kansalaisoikeuksien anomista suunnittelevia.

S u k u p u o l i

Edellä todettiin mm. Möllerin artikkeliin ja sotaväen miehille asettamaan lisärasitukseen viitaten suomalaisten naisten hakeutuvan useammin Ruotsin kansalaisiksi kuin miesten. Samoin viitattiin naisten miehiin verrattuna yleisempään avioliittoisuuteen ruotsalaisten kanssa. On ilmeistä, että avioliitto ruotsalaisen kanssa on omiaan sitomaan yksilöä ruotsalaiseen yhteiskuntaan ja edistämään Ruotsin kansalaisoikeuksien anomista. Voimme esittää hypoteesin, että suomalaisten naisten on toisaalta helpompaa siirtyä Ruotsin kansalaisiksi (asevelvollisuuden puuttuminen) ja toisaalta heillä on useammin paine (avioliitto) kansalaisuuden vaihtamiseen kuin miehillä. Näiden syiden takia ovat mahdollisesti myös esillä olevaan näytteeseen kuuluvat naiset hankineet useammin Ruotsin kansalaisoikeudet kuin miehet. Tässä yhteydessä on syytä huomauttaa siitä Suomen vastaavan lain suhteen poikkeavasta käytännöstä, että Ruotsissa ei ruotsalaisen kanssa avioliiton solmiva ulkomaan kansalainen saa automaattisesti Ruotsin kansalaisoikeuksia, vaan hänen on annettava niitä samassa järjestyksessä kuin muidenkin.

K o n t a k t i t

Koska naturalisointi edellyttää tietyn minimiajan kestänyttä yhtämittaista asumista maassa, on selvää, että kansalaisuuden saaneet ovat asuneet maassa

kauemmin kuin ne, joilla ei vielä ole lainkaan mahdollisuuksia kansalaisoikeuksien saamiseen. Johtuen osittain pidemmästä asumisajasta, jonka kuluessa on »luonnostaan» syntynyt erilaisia kontakteja ruotsalaiseen yhteisöön enemmän kuin lyhyen aikaa asuneilla ja osittain siitä syystä, että kansalaisiksi tulleet ja kansalaisoikeuksia anoa aikovat mahdollisesti tuntevat enemmän mielenkiintoa ruotsalaiseen yhteiskuntaan kuin Suomen kansalaisuuden säilyttää aikoneet, voidaan olettaa Ruotsin kansalaisuuden saaneilla ja sitä anoa aikoneilla olevan enemmän sanomalehdistön, järjestöjen ja erilaisten pienryhmien välityksellä kontakteja ruotsalaiseen yhteisöön kuin kansalaisuusksymyksen suhteen epätietoisilla ja Suomen kansalaisuuden säilyttää aikoneilla. Kahden viimeksimainitun ryhmän kontaktien oletamme suuntautuvan enemmän suomalaiseseen yhteisöön kuin Ruotsin kansalaisuuden saaneiden tai näitä oikeuksia anoa aikovien.

A s e n t e e t

Ryhmä odottaa jäsentensä hyväksyvän ryhmän asettamat tavoitteet, ryhmässä vallitsevat arvot ja normit. Kansalaisoikeuksia anovan henkilön odotetaan ainakin passiivisesti hyväksyvän vastaanottavan maan poliittisen järjestelmän, maassa vallitsevat arvot ja yleiset käyttäytymismallit. Passiivisella hyväksymisellä tarkoitetaan tässä sitä, että asianomainen henkilö ei pyri aktiivisesti ja esim. väkivaltaa käyttämällä vallitsevan poliittisen järjestelmän muuttamiseen. Voidaan kuitenkin olettaa, että jonkin maan kansalaisoikeuksia anovat vain poikkeustapauksissa pyrkivät tietoisesti omalla panoksellaan muuttamaan sen maan poliittista järjestelmää, taloudellisia oloja tai kulttuuria, vaan että he itse omaksuvat maassa vallitsevat arvot, normit ja käyttäytymismallit. Näin ollen voidaan odottaa, että ne tutkittuun näytteeseen kuuluvat henkilöt, jotka ovat joko saaneet Ruotsin kansalaisoikeudet tai aikoneet anoa niitä, asennoituvat myönteisemmin eräisiin Ruotsia ja ruotsalaista kulttuuria koskeviin kysymyksiin kuin kansalaisuuden muuttamisen suhteen epävarmat ja Suomen kansalaisina pysyä aikoneet. On erittäin todennäköistä, että Ruotsin kansalaisuuden saaminen tai kansalaisuuden vaihtoaikomus eivät ole ainoita Ruotsia kohtaan myönteistä asennoitumista aiheuttavia variaabeleita, mutta tässä yhteydessä on tarkoituksenmukaista rajoittaa vain näiden variaabelien tarkasteluun.

Kuten asetelmasta 1 voidaan havaita, on neljännes kaikista tutkittuun näytteeseen kuuluvista haastatelluista saanut Ruotsin kansalaisoikeudet. Kaksi henkilöä ilmoitti epäonnistuneensa kansalaisuushakemuksessaan ja yksi henkilö kieltäytyi ilmoittamasta, oliko hän hakenut Ruotsin kansalaisoikeuksia tai ei.

Asetelma — text table 1.

	%
	(408)
Ruotsin kansalaisoikeuksien hakeminen — Application for Swedish citizenship	
1. hakenut ja saanut — has applied and received	24
2. hakenut, mutta ei vielä saanut — has applied, not yet got	2
3. hakenut, mutta epäonnistunut — has applied, disapproved	1
4. ei ole hakenut — has not applied	73
5. ei halunnut tai osannut vastata — no answer	0
	100

Niitä haastatelluilta, jotka joko olivat epäonnistuneet kansalaisuushakemuksessaan, kieltäytyivät vastaamasta kansalaisuuden anomista koskeneeseen kysymykseen tai eivät vielä olleet hakeneet Ruotsin kansalaisoikeuksia, tiedusteltiin: »Aiotteko mahdollisesti joskus tulevaisuudessa hakea Ruotsin kansalaisoikeuksia?» Kysymykseen annetut vastaukset jakautuivat asetelmasta 2 ilmenevällä tavalla.

Asetelma — text table 2.

	%
	(303)
1. aikoo hake — intends to apply	10
2. mahdollisesti hakee — may apply	13
3. tuskin koskaan hakee — probably will not apply	11
4. ei (varmasti) aio hakea — definitely will not apply	39
5. ei ole (vielä) ajatellut asiaa, ei ole päättänyt mitä tekee — has not considered applying, has considered but not decided	9
6. ei osaa sanoa — doesn't know	18
	100

Ylläolevista asetelmista voidaan tehdä muutamia verraten selviä johtopäätöksiä, joista ehkä keskeisin on se, että Ruotsin kansalaisoikeuksia varmasti hakea aikovien suhteellinen osuus on verraten pieni, ainoastaan 10 % koko niiden haastateltujen määrästä, jotka haastatteluhetkellä olivat Suomen kansalaisia tai joiden kansalaisuushakemus ei ollut parhaillaan käsiteltävänä. Toinen johtopäätös, joka liittyy läheisesti edelliseen, on se, että haastateltujen keskuudessa vallitsee verraten suuri epävarmuus siitä, miten heidän olisi kansalaisuutensa suhteen meneteltävä. Tämän voidaan olettaa olevan yhteydessä siihen, kuten myöhemmin todetaan, että suuri osa tutkituista ei myöskään tiennyt, kuinka kauan he tulisivat Ruotsissa oleskelemaan.

Koska tapausten vähälukuisuuden vuoksi kaikkia luokkia ei voida seuravassa analyysissä käsitellä erillisinä, tullaan, milloin ei ole vaaraa mielenkiin-

toisen informaation menettämisestä, asetelmassa 1 luokkiin 1 ja 2 sijoittuneet ja asetelmassa 2 luokkiin 1 ja 2 kuuluvat henkilöt sijoittamaan samaan luokkaan, jota nimitetään »kansalaisuutta vaihtavien» luokaksi. Samoin yhdistetään asetelmassa 2 luokkiin 5 ja 6 kuuluvat henkilöt samaksi »epävarmojen» luokaksi ja saman asetelman luokkiin 3 ja 4 sijoittuneet samaksi Suomen »kansalaisuuden säilyttäjien» luokaksi. Milloin edellä selostetusta yhdistettyjen luokkien ryhmytyksestä joudutaan poikkeamaan, se tapahtuu yksinomaan siten, että »kansalaisuutta vaihtavien» luokka jaetaan kahteen osaan, joista edelliseen, »naturalisoitujen» ryhmään kuuluvat asetelmassa 1 luokkiin 1 ja 2 kuuluvat ja jälkimmäiseen, »naturalisoitavien» ryhmään asetelmassa 2 luokkiin 1 ja 2 kuuluvat henkilöt.

Milloin sukupuolten välillä ei jossakin kysymyksessä ole havaittavissa oleellisia eroja, tullaan aineisto esittämään kokonaisuudessaan samassa taulukossa. Mikäli tällaisia eroja on taulukoiden yksityiskohtaisessa tarkastelussa todettu, jakautumat esitetään sukupuolten mukaan erillisinä.

Kansalaisuus ja ikä

Hypoteesin mukaan pitäisi Ruotsin kansalaiseksi siirtymisen olla yleisempää vanhemmissa (yli 30-vuotiaiden) kuin sitä nuoremmissa ikäryhmissä. Syynä tähän mainittiin jo edellä asumisajan mahdollinen vaikutus, mutta on todennäköistä, että asiaan on vaikuttamassa eräitä muitakin tekijöitä. Tällaisia omat mm. iän ja persoonallisuuden »kypsyyden» tai »vakavuuden» keskeinen vuorovaikutus. Nuoret tuskin yleensä harkitsevat kovin vakavasti, minkä maan kansalaisia heidän olisi edullisinta olla. He ovat harvemmin selvillä siitä, ainakin kun on kysymys kotimaata näinkin lähellä olevasta siirtolaisjoukosta, missä maassa he tulevat loppuelämänsä viettämään.

Haastattelemamme aineisto antaa voimakkaasti tukea hypoteesille iän ja kansalaisuuden vaihtamisen keskinäisestä vuorovaikutuksesta siltä osin, mikä koskee Ruotsin kansalaisoikeudet jo saaneita henkilöitä (taulukko 2). 45—59-vuotiaiden ikäryhmässä on Ruotsin kansalaisoikeudet saaneita suhteellisesti yli 3.5 kertaa niin paljon kuin 18—29-vuotiaiden ikäryhmässä ja 30—44-vuotiaiden ikäisistä yli kaksi kertaa enemmän kuin nuorimpaan ikäryhmään kuuluvista. Sen sijaan kansalaisoikeuksien hakuaikomusten suhteen on ikäryhmien keskeinen järjestys täysin päinvastainen. Ruotsin kansalaisoikeuksia anovien suhteellinen osuus vähenee selvästi iän lisääntyessä. Kansalaisuuskysymyksen suhteen epä tietoisia on kaikissa ikäryhmissä käytännöllisesti katsoen yhtä paljon, noin viidennes ao. ikäryhmän jäsenistä. Niiden suhteellinen osuus, jotka eivät aio anoa Ruotsin kansalaisoikeuksia, on suurin nuorimmissa ikäryhmässä väheten vanhempiin ikäryhmiin päin.

Taulukko — table 2.

Iän ja kansalaisuuden ristiintaulukointi prosenttiluvuin (Age and citizenship).

Kansalaisuus — Citizenship	Ikä — Age		
	18—29 vuotta (— years) (129) %	30—44 vuotta (— years) (207) %	45—59 vuotta (— years) (72) %
naturalisoidut — naturalized	12	28	44
naturalisoitavat — to be naturalized	23	18	7
epävarmat — uncertain	21	19	21
kansalaisuuden säilyttäjät — no change of citizenship	44	35	28
	100	100	100

p < 0.001

Ruotsin kansalaisoikeuksien saamisen ja sukupuolen välistä riippuvuussuhdetta koskeva hypoteesi osoittautuu paikkansa pitäväksi myös nyt esillä olevassa näytteessä. Kaikista tutkittuun näytteeseen kuuluvista naisista on 32 % saanut Ruotsin kansalaisoikeudet, mutta miehistä vain 17 %. Vielä selvemmin sukupuolten välinen ero tulee näkyviin kun tarkastellaan niitä, jotka ovat asuneet Ruotsissa enemmän kuin kuusi vuotta, ts. ajan, jonka kuluttua tutkituilla olisi ollut mahdollisuus anoa Ruotsin kansalaisoikeuksia. Tähän ryhmään kuuluvista naisista on 51 % mutta miehistä vain 28 % saanut Ruotsin kansalaisoikeudet.

Sekä miesten että naisten keskuudessa näyttää lyhyen aikaa (kuusi vuotta tai vähemmän) Ruotsissa asuneiden keskuudessa vallitsevan ajatus Suomen kansalaisuuden säilyttämisestä tai epävarmuus koko kansalaisuuskytymyksen suhteen. Kokonaisjakautumien tarkastelu antaa kuitenkin tukea edellä esitetyille olettamuksille, että kansalaisuuden vaihtoon miesten kohdalla liittyy toisaalta enemmän vaikeuksia kuin naisilla ja että tähän on ehkä miehillä vähemmän sosiaalista painetta kuin naisilla. Kansalaisuuskytymyksen suhteen epävarmoja ja Suomen kansalaisuuden säilyttää aikoneita on miesten keskuudessa enemmän kuin naisten (taulukko 3).

Kuinka huomattava osuus aviopuolison kansalaisuudella on Ruotsin kansalaisoikeuksien anomiseen, kuvastuu taulukossa 4 olevista jakautumista. Ruotsalaisen kanssa avioliitossa olevista (tähän ryhmään on luettu myös muun ulkomaalaisen kanssa avioliitossa olevat 23 henkilöä) miehistä ei kukaan aio varmasti säilyttää Suomen kansalaisuutta ja naisistakin ainoastaan neljä prosenttia. Suomalaisen kanssa avioliitossa olevista ja naimattomista, sekä miehistä että naisista, lähes puolet aikoo säilyttää entisen kansalaisuutensa ja ainoastaan kolmannes vaihtaa kansalaisuuttaan.

Taulukko — table 3.

Kansalaisuus ja asumisaika Ruotsissa sukupuolen mukaan — Citizenship and the duration of stay in Sweden by sex

Kansalaisuus — citizenship	Sukupuoli — sex					
	Miehet — male			Naiset — female		
	Asunut Ruotsissa — lived in Sweden 1–6 vuotta — years	Asunut Ruotsissa — lived in Sweden 7–16 vuotta — years	Yht. — Total	Asunut Ruotsissa — lived in Sweden 1–6 vuotta — years	Asunut Ruotsissa — lived in Sweden 7–16 vuotta — years	Yht. — Total
% (78)	% (96)	% (174)	% (94)	% (140)	% (234)	
naturalisoidut — naturalized	4	28	17	4	51	32
naturalisoitavat — to be naturalized	9	23	17	19	17	18
epävarmat — uncertain	29	22	25	25	11	15
kansalaisuuden säi- lyttäjät — no inten- tion to change citizenship	58	27	41	52	21	35
	100	100	100	100	100	100

Taulukko — table 4.

Haastateltujen oman ja aviopuolison kansalaisuuden ristiintaulukointi — The citizenship of those 15 interviewed and their spouse by nationality of spouse

Kansalaisuus — citizenship	Aviopuolison kansalaisuus — spouse's citizenship					
	Miehet — male			Naiset — female		
	ei aviol. — not married	aviop. suomal. spouse Finnish	aviop. ruotsal. spouse Swedish	ei aviol. — not married	aviop. suomal. spouse Finnish	aviop. ruotsal. spouse Swedish
% (55)	% (108)	% (11)	% (60)	% (102)	% (72)	
kansalaisuutta vaihta- vat — naturalized and to be naturalized	27	32	82	35	28	93
epävarmat — uncertain	24	27	18	22	23	3
kansalaisuuden säilyt- täjät — no intention to change citizenship	49	41	—	43	49	4
	100	100	100	100	100	100
		P < .001			P < .001	

Kansalaisuus ja sosiaalinen status

Yleisten perusteiden löytäminen sosiaalisen statuksen ja kansalaisuutta koskevan asennoitumisen väliselle riippuvuudelle ei ole helppoa. Ehkä käytökelpoisimman tien asiaa koskevien hypoteesien asettamiselle antaa edellä käyty keskustelu kansalaisuuden vaihdon syynä olevista konkreettisista ja immateriaalisista päämääristä. On yleisesti tunnettua, että mitkään valtiot eivät mielellään ota vieraan valtion kansalaisia vastuunalaisiin taloudellisiin tai poliittisiin tehtäviin. Eräiden virkojen kohdalla on usemmissa maissa olemassa nimenomainen määräys, että viran haltijan on oltava joko syntyperäinen tai naturalisoitu maan kansalainen. Vastaavasti talouselämän yksityisellä sektorilla kiinnitetään tehtävien vastuun kasvaessa huomiota siihen, että tehtävään sijoitettava henkilö on »luotettava», jolloin luotettavuudella esim. teollisuuden piirissä tarkoitetaan paitsi epärehellisyyden vastakohtaa myös usein ao. maan kansalaisuutta.

Edellä esitettyjen syiden perusteella voidaan esittää hypoteesi, jonka mukaan korkeampiin yhteiskuntaluokkiin kuuluville on tärkeämpää, voidakseen saada pätevyyttään vastaavia tehtäviä, siirtyä asuinmaansa kansalaiseksi kuin alempiin yhteiskuntaluokkiin kuuluville (joiden työnsaantimahdollisuudet esim. Pohjoismaiden kesken voimassa olevien sopimusten perusteella ovat periaatteessa samat riippumatta kansalaisuudesta ja maasta jossa työskentelee). Hypoteesin mukaan korkeampiin yhteiskuntaluokkiin kuuluville kansalaisuuden muuttaminen on keino konkreettisen päämäärän, pätevyyttä vastaavan tehtävän tai entistä paremman toimipaikan, saavuttamiseksi kun taas alempiin yhteiskuntaluokkiin kuuluville kansalaisuuden muuttaminen ei — tästä näkökulmasta tarkasteltuna — ole yhtä tärkeää ja perustuu siten pyrkimykseen abstraktisten tavoitteiden saavuttamiseen.

Koska tutkittuun näytteeseen ei sisällynyt lainkaan korkeakoulututkinnon suorittaneita henkilöitä, hypoteesia ei voida testata tämän aineiston avulla »koko sosiaalisen statusasteikon» leveydeltä, jolloin todennäköisesti olisi saatu varmemmin hypoteesia tukevia tuloksia. Statusasteikon »yläpään», korkeimman yhteiskuntaluokan, muodostavat tutkitussa näytteessä henkilöt, joiden valtaosa »täysimittaisella» asteikolla sijoittuisi keskiluokkaan. Ollen tietoinen siitä, että ammatti ei ole ainoa kriteeri, jonka perusteella yksilön sosiaalinen status määräytyy, seuraavassa on pakko käyttää ammattiasemaa tällaisena kriteerinä, koska esim. tulotason yhdistäminen ammattiin tuottaisi tässä yhteydessä suuria teknillisiä vaikeuksia. Niiden osalta, joilla ei ole omaa ammattia, on sosiaalinen status määrätty puolison ammatin perusteella.

Kuten taulukosta 5 ilmenee, osoittautuu kansalaisuuden ja sosiaalisen statuksen välistä riippuvuussuhdetta koskeva hypoteesi paikkansa pitäväksi. Käytetyssä luokituksessa korkeimpaan sosiaaliryhmään sijoittuneet ovat saa-

neet Ruotsin kansalaisoikeudet erittäin merkittävästi useammin kuin kahteen muuhun sosiaaliluokkaan kuuluvat. Heidän keskuudessaan on vastaavasti suhteellisesti vähiten sekä kansalaisuuden suhteen epä tietoisia että Suomen kansalaisuuden säilyttää aikovia.

Myöskin ammattitaitoisten ja ammattitaidottomien ruumiillista työtä tekevien välillä voidaan havaita eräitä mielenkiintoisia eroja. Molemmissa ryhmissä on käytännöllisesti katsoen yhtä paljon Ruotsin kansalaisuuden saaneita, mutta ammattimiehet osoittautuvat useammin haluavansa siirtyä tulevaisuudessa Ruotsin kansalaisiksi kuin ammattitaitoa omaamattomat. Viime mainittujen keskuudessa on vuorostaan eniten niitä, jotka aikovat säilyttää Suomen kansalaisuuden.

Taulukko — table 5.

Kansalaisuuden ja sosiaalisen statuksen ristiintaulukointi — Citizenship and social status.

Kansalaisuus — citizenship	Sosiaalinen status — social status		
	henkisen työn tekijät, esimiesasemassa olevat, itsen. yrittäjät — intellectual workers, foremen executives and private entrepreneurs	ammattitaitoiset työntekijät — skilled workers	ammattitaidottomat työntekijät — semi- skilled and unskilled workers
	% (84)	% (170)	% (154)
naturalisoidut — naturalized	49	19	20
naturalisoitavat — to be naturalized	18	22	12
epävarmat — uncertain kansalaisuuden säilyttä- jät — no intention to change citizenship	8	22	25
	25	37	43
	100	100	100

P < .001

Koska tietyn ajan kestänyt yhtämittainen asuminen Ruotsissa on kansalaisoikeuksien saamisen ehtona, on luonnollista, että vähemmän kuin tämän minimiajan asuneet eivät voi muutoin kuin poikkeustapauksessa olla naturalisoituja. Sen sijaan määrärajan ylittäneiden keskuudessa voidaan naturalisoidujen suhteellisen määrän todeta lisääntyvän voimakkaasti asumisajan pituuden mukana. Vastaavasti on Suomen kansalaisuuden säilyttää aikoneiden määrä suhteellisesti sitä suurempi mitä lyhyemmän aikaa Ruotsissa asuneista suomalaisista on kysymys (asetelma 3) .

Asetelma — text table 3.

Ruotsissa asumisajan pituus ja Suomen kansalaisuuden säilyttämisaikomus — The length of the stay in Sweden and intention to maintain Finnish citizenship by sex.

	Asumisaika Ruotsissa — the length of the stay in Sweden					
	Miehet — male			Naiset — female		
	1—4	5—10	11—16	1—4	5—10	11—16
	vuotta — years %	vuotta — years %	vuotta — years %	vuotta — years %	vuotta — years %	vuotta — years %
	(44)	(100)	(30)	(50)	(123)	(61)
Kansalaisuuden säilyttäjäjäät — no intention to change citizenship	62	40	13	58	30	21
		P < .001			P < .001	

Iän ja kansalaisuuden välisen riippuvuuden tarkastelun yhteydessä viitattiin ylimalkaisesti siihen, että kansalaisuuden muuttaminen on todennäköisesti läheisesti yhteydessä päätöksen tekoon siitä, missä maassa aikoo tulevaisuudessa asua. Tuntuu näet epätodennäköiseltä, että esim. Ruotsissa asuva suomalainen aikoo anoa Ruotsin kansalaisoikeuksia ja suunnittelisi samanaikaisesti lähimmän vuoden sisällä tapahtuvaa paluuta Suomeen, jonne hän ajattelisi jäädä vakinaisesti asumaan. Sen sijaan on todennäköistä, että ne suomalaiset, jotka joko ovat saaneet tai aikovat anoa Ruotsin kansalaisoikeuksia ovat suunnitelleet oleskelunsa joko pidempiaikaiseksi tai aikovat useammin jäädä loppuiäkseen Ruotsiin kuin kansalaisuuden suhteen epätietoiset tai Suomen kansalaisuuden säilyttää aikoneet.

Taulukko 6 osoittaa edellä esitetyn oletuksen tutkitun näytteen osalta oikeaksi. Ruotsin kansalaisuuden saaneista ovat merkittävästi useammat kuin kansalaisoikeuksia anoa aikovista päättäneet joko varmasti tai todennäköisesti jäädä loppuiäkseen Ruotsiin. Kansalaisoikeuksien anomista suunnittelevat ovat vuorostaan erittäin merkittävästi useammin kuin kansalaisuuden suhteen epävarmat ja Suomen kansalaisina pysyä aikoneet ilmaisseet mahdollisuuden, että he viettävät loppuikänsä Ruotsissa.

Taulukon tarkastelu antaa aihetta eräisiin lisätoteamuksiin ajatellen sitä tilannetta, jossa maanmiehemme Ruotsissa elävät. Kaikista haastatelluista kolmannes on ajatellut viettää loppuikänsä Ruotsissa. Asuinpaikastaan epävarmojen määrä muodostaa käytännöllisesti katsoen puolet kaikista haastatelluista, sillä 44 % kaikista on täysin epätietoisia asiasta ja 12 % uskoo palaavansa Suomeen lähimmän 4—10 vuoden kuluessa tai ainakin »joskus». Edellä esitettyjen lukujen perusteella voidaan tehdä se johtopäätös, että valtaosa haastatelluista elää vailla kiinteää tulevaisuudensuunnitelmaa »päivä kerrallaan tunnelmissa» minkä seuraamukset eivät voi olla kuvastumatta esim. sosiaalisena eristäytymisenä ja aiheuttamatta passiivisuutta mm. kiinteän omaisuuden hankkimisen ja poliittisen osallistumisen suhteen.

Taulukko — table 6.

Kansalaisuuden ja suunnitellun Ruotsissa oleskeluajan ristiintaulukointi — Citizenship and the planned duration of stay in Sweden.

Suunniteltu oleskeluaika — planned duration of stay	Kansalaisuus — citizenship			
	naturalisoidut — naturalized % (105)	naturalisoitavat — to be naturalized % (71)	epävarmat — uncertain % (82)	kansalaisuuden säilyttäjät — no intention to change citizenship % (105)
0—3 vuotta — years	3	—	5	21
4—yli 10 vuotta, palaa mahdollisesti joskus Suo- meen — 4—more than 10 years, will possibly return to Finland	3	6	10	23
ei osaa sanoa — does'nt know	19	41	70	49
jää loppuiäkseen Ruotsiin — will stay in Sweden	75	53	15	7
	100	100	100	100

 $P < .001$

Kansalaisuus ja kontaktit

Pyrittäessä verifioimaan kansalaisuuden ja kontaktien välistä riippuvuutta koskevaa hypoteesia on tarkoituksenmukaista rajoittaa tarkastelu vain tiettyjä kontaktivälineitä ja kontaktin muotoja sekä kontaktien suuntaa koskevaksi. Seuraavaan tarkasteluun sisältyvät tutkittujen äänestyskäyttäytymisen, lehdistön, radion ja henkilökohtaisen kosketuksen avulla suomalaiseseen ja ruotsalaiseen yhteisöön solmimat kontaktit. Suomalaiseen yhteisöön suuntautuvilla kontakteilla tarkoitetaan esim. suomalaisen radio-ohjelman kuuntelua, suomalaisten lehtien lukemista ja henkilökohtaisia ystävyyssuhteita suomalaista syntyperää olevien henkilöiden kanssa. Vastaavasti tarkoitetaan ruotsalaiseen yhteisöön suuntautuvilla kontakteilla kosketusta, jonka väline tai objekti on ruotsalainen.

Ulkomailla asuvan Suomen kansalaisen, lukuun ottamatta Suomen virallisten edustustojen henkilökuntaa ja suomalaisessa laivassa palvelevia, oikeutta osallistua valtiollisiin ja kunnallisvaaleihin rajoittaa laissa oleva määräys, jonka mukaan asianomaisen on oltava henkikirjoitettu Suomessa sen vuoden alussa, jonka henkikirjoituksen perusteella vaaliluettelot laaditaan. Käytännössä tämä merkitsee yleensä sitä, että asuttuaan vuoden ulkomailla suomalainen menettää mahdollisuutensa käyttää äänioikeuttaan, olettaen tietysti, että ulkomailla asuminen jatkuu myös vaalivuonna.

Koska Suomen kansalaisuuden säilyttäneet suomalaiset eivät voi äänestää myöskään asuinmaassaan järjestettävissä vaaleissa, ei heillä ole ulkomailla asuessaan mahdollisuuksia poliittiseen osallistumiseen tässä mielessä lainkaan. Tämä kuvastuu myös tutkitusta näytteestä, jonka Suomen kansalaisuuden säilyttäneistä jäsenistä ainoastaan kolme prosenttia oli äänestänyt haastattelua edeltäneissä, vuonna 1958 järjestetyissä eduskuntavaaleissa. Ruotsin kansalaisuuden saaneista 44 % ilmoitti jättäneensä käyttämättä äänioikeuttaan Ruotsissa toimitetuissa valtiopäivävaaleissa.

Suomen kansalaisuuden säilyttäneiden osittain lainsäädännöstä mutta osittain muista syistä johtuva passiivisuus poliittisen osallistumisen suhteen tulee näkyviin myös siinä, että 41 % heistä aikoi jättää äänestämättä myös tulevilla vaaleilla, vaikka heille tarjoutuisi mahdollisuus äänestämiseen. 17 % tutkituista kieltäytyi vastaamasta tulevilla vaaleilla äänestämistä koskevaan kysymykseen. Ruotsin kansalaisuuden saaneilla on äänestämisestä luopumista suunnittelevien osuus huomattavasti pienempi, ainoastaan 15 %, mutta vastaamasta kieltäytyneitä on Suomen kansalaisuuden säilyttäneiden kanssa likipitään yhtä paljon, 18 %.

Haastateltujen puoluekanta pyrittiin saamaan selville tiedustelemalla, minkä puolueen ehdokkaalle he olivat edellisissä vaaleissa antaneet äänensä ja mikäli eivät olleet äänestäneet niissä, minkä puolueen ehdokasta aikoivat äänestää tulevilla vaaleilla. Ne, joiden puoluekanta saatiin näiden kysymysten avulla selville, jakautuivat puolueittain seuraavasti: (asetelma 4)

Asetelma — text table 4.

Puolue — party	Suomessa suoritettut tai suoritettavat vaalit — elections in Finland		Ruotsissa suoritettut tai suoritettavat vaalit — elections in Sweden	
	%		%	
	(138)		(58)	
kokoomus — konservatives ruotsal. kansanpuolue — swedish liberals	10	höger — conservatives	17	
suomalainen kansanpuolue — finnish liberals	1	folkpartiet — liberals	21	
maalaisliitto — agrarians	22	centerpartiet — center party	—	
socialidemokraatit — social democrats	6	socialdemokrater — social democrats	59	
SKDL ja kommunistit — Finnish people's democratic league and communists	54	kommunisterna — communists	3	
	7			
	100		100	

Puoluekantaa koskevia tietoja ei ole vielä siirretty reikäkorteille, joten niiden ristiintaulukointiin muiden variaabelien kanssa ei ole tässä yhteydessä mahdollisuuksia. Ylläolevan asetelman perusteella voidaan kuitenkin olettaa, että suomalaisten puoluekannassa ei Ruotsin kansalaiseksi siirtymisen yhteydessä tapahdu kovin suuria muutoksia. Tässä yhteydessä on tarpeellista huomauttaa siitä, että kaikki tutkittuun näytteeseen kuuluvat toimivat kaupunkimaisten ammattien piirissä. Tämä selittänee sen, että maalaisliittoa lähinnä vastaava puolue, centerpartiet, on jäänyt kokonaan ilman kannatusta. Puoluekannan muutokset ovat kuitenkin niin pieniä, että näiden lukujen perusteella ei voida tehdä mitään yleisiä johtopäätöksiä.

Seuraavassa tarkastelussa ei ole mahdollista kiinnittää huomiota siihen, minkä laatuista, esim. sanoma- tai aikakauslehtiä, haastatellut ovat lukeneet. Lehdistöä yhtenä kokonaisuutena, kollektiivisesti, tarkasteltuna, voidaan edellä esitetystä kontakteja koskevasta yleisestä hypoteesista johtaa alahypoteesi, jonka mukaan naturalisoidut ja naturalisoitavat ovat tilanneet ja ostavat useammin ruotsalaisia sanoma- ja aikakauslehtiä kuin kansalaisuuden suhteen epävarmat ja Suomen kansalaisuuden säilyttäneet aikoneet. Kahteen viimeksi mainittuun ryhmään kuuluvien voidaan vuorostaan odottaa lukevan yleisemmin suomalaisia lehtiä kuin Ruotsin kansalaisuuden saaneiden tai sitä anoa aikovien.

Ruotsalaisten sanoma- ja aikakauslehtien osalta hypoteesi osoittautuu paikansa pitäväksi. Ruotsalaisten lehtien tilaaminen on erittäin merkittävästi ja ostaminen merkittävästi sitä yleisempää mitä »lähempänä» Ruotsin kansalaisuutta haastatellut ovat olleet. Vastaavasti on ruotsalaisia lehtiä kokonaan vailla olevien määrä suhteellisesti sitä pienempi, mitä suurempi on varmuus Ruotsin kansalaisuuden suhteen (taulukko 7).

Taulukko — table 7.

Kansalaisuus ja ruotsalaisten lehtien hankkiminen — Citizenship and Swedish newspapers.

Kansalaisuus — citizenship

Ruotsalaisten lehtien hankkiminen — acquiring of Swedish newspapers	kansalaisuutta vaihtavat — naturalized and to be naturalized %	epävarmat — uncertain %	kansalaisuuden säilyttäjät — no intention to change citizenship %
	(176)	(82)	(150)
tilannut — by subscription	67	47 P < .001	35
ostanut — news stand purchase	68	50 P < .01	49
ei tilannut eikä ostanut — neither subscription nor purchase	5	29 P < .01	33

Suomalaisten lehtien suhteen aineisto ei tue yhtä varauksettomasti hypoteesia kuin oli laita ruotsalaisten lehtien osalta. Lehtien tilaajien määrä tosin lisääntyy odotetulla tavalla kansalaisuuden säilyttäjien ja epävarmojen hankkiessa tilaamalla merkitsevästi useammin lehtensä kuin kansalaisuutta vaihtavien. Suomalaisten lehtien ostamisen suhteen ei ryhmien välillä ole havaittavissa merkitseviä eroja, joskin kansalaisuuden säilyttäjistä ja epävarmoista hiukan useammat hankkivat suomalaisia lehtiä tällä tavoin kuin kansalaisuutta vaihtavat. Kokonaan vailla suomalaisia lehtiä on kansalaisuutta vaihtavista 23 %, mutta kansalaisuuden säilyttäjistä ja epävarmoista ainoastaan puolet tästä (taulukko 8).

Taulukko — table 8.

Kansalaisuus ja suomalaisten lehtien hankkiminen — Citizenship and Finnish newspapers.

Suomalaisten lehtien hankkiminen — acquiring of Finnish newspapers	Kansalaisuus — citizenship		
	kansalaisuutta vaihtavat — naturalized and to be naturalized % (176)	epävarmat — uncertain % (82)	kansalaisuuden säilyttäjät — no intention to change citizenship % (150)
tilannut — by subscription	43	56 P < .01	61
ostanut — news stand purchase	57	65 EM-ei merkitsevä — not significant	64
ei tilannut eikä ostanut — neither subscription nor purchase	23	11 P < .05	11

Radio muodostaa lehdistön ohella tärkeimmän niistä joukkotiedotusvälineistä, joiden avulla Ruotsissa asuvat suomalaiset voivat pitää kontaktia kotimaahan. Tosin Suomesta lähetetyn radio-ohjelman kuuluvuus etäisyydestä ja paikallisista olosuhteista johtuen ei ole yhtä hyvä kuin kotimaassa, mutta keskinkertaisen vastaanottimen avulla voidaan kuitenkin yleensä suomalaisia radioasemia kunnella.

Radion välityksellä Suomeen ylläpidettyjen kontaktien voidaan, lähtien edellä esitetystä yleisestä kontakteja koskeneesta hypoteesista, odottaa riippuvan kansalaisuudesta samalla tavoin kuin oli laita suomalaisten sanomalehtien suhteen.

Taulukossa 9 ilmenevät jakautumat osoittavat hypoteesin pitävän radion kuuntelun kohdalla paikkansa naisten osalta, mutta miesten kohdalla eivät kansalaisuuden pohjalla muodostettujen ryhmien väliset erot ylety merkitsevälle tasolle. Kuitenkin voidaan kuuntelufrekvenssin todeta vaihtelevan myös miehillä hypoteesin mukaisesti, vaikka erot jäävätkin niin pieniksi, että merkitsevyydestin avulla ei voida varmistua niiden johtuvan kan-

salaisuudesta. Sen sijaan miehet kuuntelevat suomalaista radio-ohjelmaa erittäin merkittävästi useammin kuin naiset.

Tässä yhteydessä on mielenkiintoista todeta, että miehillä ei myöskään suomalaisten lehtien oston suhteen voitu saada merkittäviä eroja käyttämällä kansalaisuutta riippumattomana selittävänä muuttujana. Tämä saattaa antaa aiheen sellaiseen lisäolettamukseen, jonka paikkansapitävyyttä voitaisiin jonkin toisen tutkimuksen yhteydessä tutkia, että kansalaisuuden muuttaminen ei miehillä aiheuta samassa määrin sitoutumista uuteen kansalaisuuteen kuin naisilla. Tämän mukaan miehet pyrkisivät useammin kuin naiset muuttamaan kansalaisuutta konkreettisten tavoitteiden ja naiset vastaavasti abstraktisten tavoitteiden vuoksi. Miehillä kansalaisuuden vaihto merkitsisi, kuten monet miespuoliset haastateltavat asian ilmaisivat »Ruotsin kansalaisuutta paperilla, mutta todellisuudessa olemme edelleen (henkisesti) Suomen kansalaisia». Voidaan sen sijaan odottaa, että varsinkin ruotsalaisen miehen kanssa avioliiton solmineet naiset omaksuvat »syvällisemmin» tai

Taulukko — table 9.

Kansalaisuus ja suomalaisen radio-ohjelman kuuntelu sukupuolen mukaan — Citizenship and listening to the Finnish radio program by sex.

Suomalaisen radio-ohjelman kuuntelu — listening to the Finnish radio program	Kansalaisuus — citizenship					
	kansalaisuutta vaihtavat — naturalized and to be naturalized		epävarmat — uncertain		kansalaisuuden säilyttäjät — no intention to change citizenship	
	miehet — male	naiset — female	miehet — male	naiset — female	miehet — male	naiset — female
	% (59)	% (117)	% (44)	% (38)	% (71)	% (79)
vähintään 2 kertaa viikossa — at least twice a week	51	21	64	39	66	53
vähint. 1 kerran viikossa — 3–4 kertaa vuodessa — once a week — at least 3–4 times per year	32	33	20	39	20	15
ei ole tilaisuutta kuuntelemiseen, ei kuuntele lainkaan — has no opportunity to listen, doesn't listen at all	17	46	16	22	14	32
	100	100	100	100	100	100
	miehet — male		P < .001			
	naiset — female		EM — not significant			

»henkisesti» Ruotsin kansalaisuuden ja käyttäytyvät sen mukaisesti, mm. vähentämällä kontakteja suomalaiseen kulttuuriin.

Paitsi joukkotiedotusvälineiden avulla ylläpidettyjä kontakteja voidaan myös erilaisiin ryhmiin suuntautuvien kontaktien määrää selittää kansalaisuuden avulla. Ruotsalaisten järjestöjen jäsenyys on sitä yleisempää mitä lähempänä Ruotsin kansalaisuutta tutkitut ovat olleet. Toisaalta kansalaisuuden säilyttäjien ja kansalaisuuskysymyksen suhteen epävarmojen järjestökontaktit suuntautuvat useammin Ruotsissa toimiviin suomalaisten yhdistyksiin kuin kansalaisuutta vaihtavien.

Kansalaisuuden vaikutukset kuvastuvat formaalisten ryhmien jäsenyyden ohella myös informaalisten ryhmien kokoonpanossa ja henkilökohtaisten ystävien valinnassa. Mitä kiinteämmät kansalaisuussiteet, jo solmitut tai suunnitteilla olevat, ovat Ruotsiin, sitä useammat haastateltujen kolmesta parhaasta ystävästä ovat ruotsalaisia. Suomalaisia on haastateltujen kolmesta parhaasta ystävästä on vastaavasti sitä useampia, mitä voimakkaampi on tietoisuus Suomen kansalaisuuden säilyttämisestä (taulukko 10).

Taulukko — table 10.

Haastateltujen ja heidän kolmen parhaan ystävänsä kansalaisuus — The citizenship of the interviewed and their three best friends by sex.

Kolmesta parhaasta ystävästä on — three best friends are:	Haastateltujen oma kansalaisuus — citizenship of the interviewed					
	kansalaisuutta vaihtavat — naturalized and to be naturalized		epävarmat — uncertain		kansalaisuuden säilyttäjät — no intention to change citizenship	
	miehet — male %	naiset — female %	miehet — male %	naiset — female %	miehet — male %	naiset — female %
	(59)	(117)	(44)	(38)	(71)	(79)
ruotsalaisia — Swedes						
0—1	63	50	80	79	90	84
2—3	37	50	20	21	10	16
	100	100	100	100	100	100
			miehet — male P < .001			
			naiset — female P < .001			
suomalaisia — Finns						
0—1	53	68	25	42	18	42
2—3	47	32	75	58	82	58
	100	100	100	100	100	100
			miehet — male P < .001			
			naiset — female P < .001			

Asenteet

Asenteilla tarkoitetaan yhteiskuntatieteissä tavallisesti sitä yleistä psykologista valmiustilaa tai taipumusta, joka aiheuttaa (toistuvasti) tietynlaista käyttäytymistä ja on havaittavissa sekä ennen että jälkeen ilmiä käyttäytymisen (Wilson—Kolb 1949). Asenteiden ja todellisen käyttäytymisen oletetaan useimmiten vastaavan toisiaan, ts. saamalla selville henkilön asennoitumisen johonkin kysymykseen oletetaan voitavan ennustaa hänen käyttäytymistään jossakin tähän asiaan liittyvässä tilanteessa. Käyttäytymisen vastassa ennakoita havaittua asennoitumista puhutaan yhtäpitävästä käyttäytymisestä mutta vastaavuuden puuttuessa sanotaan kyseessä olevan asenteen kanssa ristiriitaisen käyttäytymisen.

Seuraavassa asenteita koskevassa tarkastelussa ei varsinaisesti pyritä asenteiden perusteella ennustamaan tulevaisuudessa tapahtuvaa käyttäytymistä, vaan toteamaan vastaavatko käyttäytyminen (kansalaisuus) ja asennoituminen toisiaan. Kansalaisuutta ja asenteita koskevan yleisen hypoteesin mukaan pitäisi »Ruotsin kansalaisuuden läheisyyden» ja »ruotsalaisen asennoitumisen läheisyyden» välillä vallita positiivisen korrelaation. »Ruotsalaisen asennoitumisen läheisyydellä» tarkoitetaan positiivista asennoitumista siihen, mikä on ruotsalaista tai mikäli olisi suoritettava valinta kahden vaihtoehdon, ruotsalaisen ja suomalaisen välillä, ruotsalaisen vaihtoehdon valitsemista.

Puolet tutkittuun näytteeseen kuuluvista ilmoitti muuttaneensa Ruotsiin taloudellisten syiden, lähinnä työmahdollisuuksien jatkuvuuden tai Ruotsin korkeamman elin- ja ansiotason vuoksi. Koska taloudellisilla tekijöillä on näin keskeinen sija Suomesta Ruotsiin suuntautuvassa muuttoliikkeessä, tuntuu luonnolliselta, että Ruotsin taloudellisen tilanteen kehityksellä on suuri merkitys kaikille maassa työskenteleville suomalaisille. Ruotsin taloudellisen hyvinvoinnin voidaan olettaa olevan sitä tärkeämpää mitä lujemmin kansalaisuussitein asianomainen on ankkuroitunut Ruotsiin. Suomen kansalaisuuden säilyttää aikoneiden, joista huomattava osa on suunnitellut Ruotsissa oleskelunsa vain tilapäiseksi, voidaan vuorostaan odottaa asettavan Suomen taloudellisen hyvinvoinnin etusijalle.

Taulukossa 11 esiintyvät luvut antavat voimakkaasti tukea yllä esitetuille oletuksille, mutta toisaalta voidaan havaita näytteeseen sisältyvän joukko henkilöitä, joiden asenteet ja käyttäytyminen eivät vastaa toisiaan. Kansalaisuutta vaihtavista kolmannes ilmoittaa pitävänsä Suomen taloudellista hyvinvointia itselleen tärkeämpänä kuin Ruotsin, kun taas kansalaisuuden säilyttäjäistä 23 % asettaa maat täysin päinvastaiseen järjestykseen. Mistä epäjohtomukaisuus johtuu, ei ole empiirisesti osoitettavissa, mutta voidaan olettaa kansalaisuutta vaihtavien kuvitelleen käyttäytyvänsä »isänmaallisesti» ilmoittaessaan Suomen taloudellisen hyvinvoinnin olevan itselleen tär-

keämpää kuin Ruotsin. Kansalaisuuden säilyttäjien kohdalla taas sillä seikalla, että he haastatteluhetkellä saivat toimeentulonsa Ruotsista, saattoi olla niin suuri merkitys, että he asettivat tämän maan taloudellisen hyvinvoinnin etusijalle huolimatta siitä, että aikoivat säilyttää Suomen kansalaisuuden.

Taulukko — table 11.

Kansalaisuus ja asennoituminen Ruotsin ja Suomen taloudelliseen hyvinvointiin — Citizenship and preference of economic prosperity for Sweden or for Finland.

Maa, jonka taloudellinen hyvinvointi tärkeämpää — personal preference for or prosperity of	Kansalaisuus — citizenship		
	kansalaisuutta vaihtavat — naturalized and to be naturalized % (172)	epävarmat — uncertain % (82)	kansalaisuuden säilyttäjät — no intention to change citizenship % (150)
Ruotsi — Sweden	52	37	23
molemmat yhtä tärkeitä, ei osaa sanoa — both are equally important, does'nt know	14	13	8
Suomi — Finland	34	50	69
	100	100	100

P < .001

Sen ohella, että Ruotsin taloudellisen hyvinvoinnin merkitys kasvaa samansuuntaisesti kansalaisuussiteiden vahvistumisen kanssa, voidaan myös muilla asennealueilla todeta tähän suuntaan käyvää kehitystä. Ruotsalaisiin negatiivisesti ennakkoluuloisia on suhteellisesti sitä vähemmän mitä varmempi on Ruotsin kansalaisuutta koskeva päätös. Siirtolaisperheiden erään keskeisimmän ongelmakentän, lasten kasvatuksen piirissä on kansalaiskysymyksen kanssa samansuuntaisesti havaittavissa asenteellista lähenemistä uuteen yhteisöön.

Asennoitumista lasten kasvatukseen tavoitteisiin, olisiko lapset kasvatettava »suomalaisiksi» vai »ruotsalaisiksi» mitattiin neljä alkioita sisältävällä Guttman-asteikolla, jonka alkioiden sanamuoto oli seuraava:

1. Jos ei ole syntynyt jossakin maassa, ei voi milloinkaan oppia maan kaikkia tapoja.
2. On suuri onnettomuus, jos Ruotsissa olevien suomalaisten vanhempien lapset ruotsalaistuvat.
3. Lapset pitäisi kasvattaa «suomalaisiksi» siitä huolimatta, että he tällä hetkellä asuvatkin Ruotsissa.
4. Ruotsissa olevien suomalaisten vanhempien lapset olisi pienestä pitäen kasvatettava niin, että he eivät millään tavoin erottuisi maan kanta-asukkaista.

Asteikon toistettavuuskerroin on .94.

Suomen kansalaisuuden säilyttää aikoneet ja kansalaisuuden suhteen epävarmat sijoittuvat erittäin merkittävästi useammin asteikon »suomalaiseksi» kasvattamista suosivaan päähän kuin kansalaisuutta vaihtavat. Viimemainittujen enemmistö asettuu, kuten voidaan odottaakin, lasten »ruotsalaisiksi» kasvattamisen kannalle (taulukko 12).

Taulukko — table 12.

Kansalaisuus ja asennoituminen lasten kasvatukseen — Citizenship and attitudes toward rearing children »Finnish» or »Swedish».

Asennoituminen lasten kasvatukseen — attitude toward child rearing asteikkotyyppi — scale type ¹⁾	Kansalaisuus — citizenship		
	kansalaisuutta vaihtavat — naturalized and to be naturalized %	epävarmat — uncertain %	kansalaisuuden säilyttäjät — no intention to change citizenship %
	(176)	(82)	(150)
++++ } -+++ }	26	46	61
--++	19	26	25
----+ } ----- }	55	28	14
	100	100	100

P < .001

¹⁾ + tarkoittaa »suomalaiseksi» kasvattamiseen nähden myönteiseksi luokiteltua vastausta, + means positive answer to »Finnish» child rearing.

Ryhmät pyrkivät säilyttämään sisäisen kiinteytensä ja erottavat jäsenen vain silloin, kun erottamista pidetään jäljelle jäävän ryhmän säilymisen kannalta tarkoituksenmukaisena. Niitä ryhmän jäseniä, jotka pyrkivät jättäytymään ulkopuolelle, yritetään sitoa ryhmään ja mikäli tässä ei onnistuta, heihin kohdistetaan joko rangaistustoimenpiteitä tai ainakin asennoidutaan negatiivisesti. Kansojen kohdalla »ryhmän» säilymistä edistävää toimintaa tai asennoitumista voidaan kutsua patriotismiksi. Mosca (1939) sanoo patriotismin tarkoittavan tietyllä maantieteellisesti rajoitetulla alueella asuvien ihmisten tähän alueeseen ja/tai siellä elävään ihmisryhmään kohdistamia, alueen koskemattomuutta tai ryhmän säilymistä edistäviä positiivisia asenteita.

Tutkitun suomalaisryhmän asennoitumista patriotismin mitattiin viisi alkioita käsittävällä Guttman-asteikolla, jonka sisältöä on käsitelty aikaisemmin tässä lehdessä (Politiikka 2/1961). Koska asteikon tarkoituksena on mitata nimenomaan »suomalaista patriotismia», ei ole yllättävää, että Suomen kansalaisuuden säilyttää aikoneet osoittautuvat kaikkein patrioottisimmiksi ja kansalaisuutta vaihtavat vähiten »suomalaispatrioottisiksi» (taulukko 13).

Taulukon perusteella ei voida kuitenkaan väittää, että kansalaisuutta vaihtavat olisivat yleisesti vähemmän patrioottisia kuin kansalaisuuden suhteen epävarmat tai kansalaisuuden säilyttäjät. On näet mahdollista, että kansalaisuutta vaihtavat ovat periaatteessa yhtä patrioottisia kuin esim. kansalaisuuden säilyttäjät, mutta heidän patrioottisuutensa on kansalaisuuden vaihdon yhteydessä »vaihtanut ankkuripaikkaa» ja muuttanut »ruotsalaiseksi patriotismiksi».

Taulukko — table 13.

Kansalaisuus ja asennoituminen »suomalaiseen» patriotismin — Citizenship and attitudes toward »Finnish» patriotism.

Kansalaisuus — citizenship

Asennoituminen patriotismiin — attitudes toward patriotism — asteikkotyypit — scale type ¹⁾	kansalaisuutta vaihtavat — naturalized and to be naturalized % (176)	epävarmat — uncertain % (82)	kansalaisuuden säilyttäjät — no intention to change citizenship % (150)
+++++ } -++++ }	33	43	61
---+++ } ----++ }	46	41	31
-----+ } ----- }	21	16	8
	100	100	100
		P < .001	

¹⁾ + tarkoittaa patrioottisuuteen nähden myönteiseksi luokiteltua vastausta, + means positive answer to patriotism.

Tiivistelmä

Useimmat esitetyistä hypoteeseista ovat saaneet tukea haastateltuun näytteeseen perustuvista empiirisistä jakautumista. Ruotsin kansalaisuuden olivat saaneet: naiset useammin kuin miehet, 30 vuotta täyttäneet useammin kuin tätä nuoremmat, ruotsalaisen kanssa avioliitossa olevat useammin kuin naimattomat ja suomalaisen kanssa avioliitossa olevat ja henkisen työn tekijät, esimiesasemassa olevat ja itsenäiset yrittäjät useammin kuin ruumiillista työtä tekevät.

Suomalaiseen yhteisöön lehdistön, radion ja pienryhmien välityksellä ylläpidetyt kontaktit osoittautuivat sitä runsaammiksi, mitä suurempi oli varmuus Suomen kansalaisuuden säilyttämisestä. Ruotsalaiseen yhteisöön suuntautuvat kontaktit lisääntyivät samansuuntaisesti kansalaisuussiteiden vahvistumisen kanssa.

Kansalaisuutta vaihtavien, kansalaisuuden suhteen epävarmojen ja Suomen kansalaisuuden säilyttää aikoneiden asennoituminen oli sitä »lähempänä» ruotsalaista asennoitumista mitä »lähempänä» tutkitut olivat Ruotsin kansalaisuutta.

LÄHDEKIRJALLISUUS

- Binkley, Wilfred E. — Moos, Malcom C.: *A Grammar of American Politics*, New York 1952.
Eisenstadt, S. N.: *The Absorption of Immigrants*, London 1954.
Mosca, Gaetano: *The Ruling Class*, New York 1939.
Möller, Gustav: *Ålders- och könsfördelningen bland utlänningar i Sverige*, Sociala Meddelanden 1955, Nr. 6.
Sveriges Rikes Lag 1961.
Wilson, Logan — Kolb, William L.: *Sociological Analysis*, New York 1949.
-